

Rozdział XII

Okres współczesny

Głównym zajęciem ludności parafii nadal pozostaje rolnictwo. Tylko niespełna 4% ludności utrzymuje się ze źródeł pozarolniczych. Żaden z kierunków produkcji rolniczej nie jest dominujący. W jednym gospodarstwie prowadzi się zarówno hodowlę bydła i trzody chlewnej, jak też produkcję zbóż, głównie żyta i owsa. Ostatnio mieszkańcy uprawiają pod folią coraz większe ilości ogórków, pomidorów, papryki na gruncie, a także inne warzywa.

W latach sześćdziesiątych, pod względem rozwoju gospodarczego wieś Ryboły przedstawiała się następująco: w strukturze użytkownia ziemi ponad połowę zajmowały grunta orne, ok. 23% użytki zielone i ok. 14% lasy. Ogólny areal gruntów wiejskich wynosił niespełna 2.300 ha, które w latach siedemdziesiątych były użytkowane przez 208 gospodarzy indywidualnych oraz Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną, skupiającą prawie połowę ogólnego arealu ziemi. Obszar 365 ha, stanowiący wspólnotę wiejską (lasy i pastwiska), w 1987 r. podzielono między mieszkańców, zaś parafii odmówiono nadziału. Przeciętna wielkość gospodarstw w Rybołach wynosi około 7 ha.

Wróćmy jednak do lat sześćdziesiątych. W tym bowiem okresie wieś przeżywała znaczny rozwój inwestycyjny. W 1964 r. rozbudowano szkołę. Rok później wzniesiono budynek do prowadzenia skupu mleka

20. Fragment Spółdzielczego Kombinatu Agro-Drób z lotu ptaka

oraz sklep metalowy. Obok sklepu powstała remiza strażacka. W 1967 r. istniejący we wsi bruk został zamieniony na nawierzchnię asfaltową. W parze z rozwojem infrastruktury technicznej zaczął się jednakże rysować na wsi niż demograficzny. Zgodnie z *Klirowej Wiadomości* z 1968 roku liczba parafian wynosiła jeszcze 1.873 — zamieszkałych w 515 domach. W Rybołach w 184 domach mieszkało 747 osób, w Wojszkach odpowiednio — 143 i 513, Pawłach — 130 i 430, Kaniukach — 58 i 183. Te wielkości na wskutek migracji ludności do miast w dalszym ciągu miały tendencje malejące. Obecnie liczba parafian jest prawie o połowę mniejsza.

W 1972 r. Ryboły weszły w skład gminy Zabłudów. Wówczas we wsi wybudowano sklep spożywczy. W tymże roku przeprowadzono dawno oczekiwaną komasację gruntów. Resztę ziemi pozostałej z podziału zagospodarował PGR Ignatki. Dnia 1 marca 1974 r. Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna w Rybołach utworzyła Zakład Betoniarski, który z biegiem czasu zaczął się rozbudowywać. Doszło do tego, że PGR Ignatki przekazał ziemię Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Rybołach, która z kolei przekształciła się w Spółdzielczy Kombinat RSP.

Kombinat niebawem stał się jednym z wzorcowych gospodarstw w województwie białostockim. Przybywało maszyn, gruntów i pracowników. Jak podawała ówczesna prasa, *na obszarze około 71 ha kosztem 220 mln zł powstała jedna z największych w Polsce brojlernia. [...] W bieżącym roku wybudowane zostaną pierwsze kurniki. Po urochomieniu zakład będzie dostarczał corocznie na rynek około 2,5 mln brojlerów¹.*

Według zapisu w *Kronice Rolniczego Kombinat Drobiarskiego w Rybołach*, to założycielami Spółdzielczego Zakładu Drobiarskiego w Rybołach były Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne z obszaru dawnego województwa białostockiego; tzw. członkowie prawni z miejscowości: Dobromil, Dorozki, Klukowicze, Kondratki, Krywiatycze, Krzywa, Łużany, Pelele, Trompole, Tymianka, Wólka Nurzecka, Zubry. Przedstawiciele członków prawnych podjęli uchwałę o założeniu Spółdzielczego Zakładu Drobiarskiego w Rybołach. Status prawny Spółdzielczy Zakład Drobiarski w Rybołach uzyskał w wyniku rejestracji przez Sąd Rejonowy w Białymstoku dn. 6 lipca 1973 roku w rejestrze powstałych jednostek gospodarczych pod nr A Rs 143. Datę zarejestrowania przyjmuje się za datę powstania Kombinatu. Dnia 12 marca 1977 roku na Walnym Zgromadzeniu podjęto uchwałę o zmianie nazwy Zakładu na Spółdzielczy Kombinat Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Rybołach².

Z inicjatywy RSP i władz zwierzchnich na nieużytkach znajdujących się obok wsi, przy trasie Ryboły — Bielsk Podlaski, w latach siedemdziesiątych wybudowano nowy zakład. Spółdzielnia stała się kombinatem wielotowarowym, zajmującym się tuczem trzody chlewnej, hodowlą gęsi i kur, produkcją materiałów budowlanych³. Powstało też spore osiedle, gdzie w czterech blokach zamieszkało 80 rodzin pracowników kombinatu, z czego ponad połowa to wyznawcy prawosławia. W latach dziewięćdziesiątych kombinat przyjął nazwę Spółdzielczy Kombinat Agro-Drób w Rybołach, zaś w nomenklaturze urzędowej osiedle otrzymało nazwę Kolonia Ryboły⁴.

Powstała na gruntach wsi Ryboły Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna w małym stopniu zatrzymała odpływ ludności z terenu parafii do miejskich aglomeracji. Za to do pracy w RSP zjeżdżali się ludzie dosłownie zewsząd, różnych wyznań. Po kilkuletniej obecności w Rybołach wyjeżdżali oni na stałe przede wszystkim do pobliskiego Białe-

21. Podopieczni punktu katechetycznego w Wojszkach w 1988 r.

22. Podopieczni punktu katechetycznego w Pawłach w 1989 r.

gostoku lub Bielska Podlaskiego. Również w Pawłach powstała Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna. Jednak i w tym przypadku miejscowa ludność prawosławna w małym stopniu wiązała swoje plany życiowe z pozostaniem na wsi.

W 1974 roku w dniu święta parafialnego *Polożenija Rیزی Preswajtoj Bohorodicy* Ryboły wizytował metropolita Bazyli (Doroszkiewicz)⁵. Przed zbliżającym się jubileuszem 100-lecia konsekracji cerkwi parafialnej (1879-1979) jej wyposażenie wzbogaciło się o ofiary rzeczowe. W uroczystościach wziął udział metropolita Bazyli, pozostawiając ikonę św.św. Kosmy i Damiana opatrzoną dedykacją. Gościnne Ryboły w dniach 14-15 lipca tegoż roku przyjmowały wizytującego parafię wikariusza archidiecezji Warszawsko-Bielskiej biskupa Szymona⁶.

Jak podają statystyki gminy Zabłudów we wsi Ryboły na początku 1979 roku zamieszkiwało 542 osoby⁷.

Natomiast w roku 1987 liczba wyznawców religii prawosławnej w Rybołach przedstawiała się następująco:

Nazwa miejscowości	Ilość domów zamieszkałych	Ilość domów opuszczonych	Liczba osób
wieś Ryboły	169	19	448
kol. Ryboły (RSP Ryboły-Kombinat)	38*	—	142
wieś Kaniuki	61	35	147
wieś Pawły	95	7	270
kol. Pawły	18	3	49
RSP Pawły	4*	—	13
wieś Wojszki	125	13	303
kol. Wojszki	4	2	11
wieś Rzepniki	4	—	13
Razem	518	79	1.396

* — rodziny zamieszkałe w *Blokach*

Gwoli adnotacji ważniejszych wydarzeń z życia Cerkwi Prawosławnej na Białostocczyźnie, co bezpośrednio łączyło się z parafią Ryboły, należy wspomnieć, że od 1987 roku Ryboły kilkakrotnie były miejscem odpoczynku i modlitwy pielgrzymów udających się z Białegosto-

ku na św. Górę Grabarkę. Parafię odwiedziły dzieci ze strefy czarnobylskiej z Białorusi⁸. Co roku goszczono też uczestników Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Cerkiewnej w Hajnówce, którzy poza swoimi programowymi występami odwiedzali cerkwie na Białostocczyźnie, a w tym i cerkiew w Rybołach⁹. Do tradycji przeszła również modlitwa pielgrzymów udających się z Białegostoku do monasteru w Jabłecznej i uczestników pielgrzymki z Bielska do monasteru w Supraślu, a ostatnio do Zabłudowa na święto męczennika młodzieńca Gabriela¹⁰. Z chwilą przeniesienia w 1992 r. relikwi tego świętego z Grodna do Białegostoku młodzież szkolna z Ryboł odbywa pielgrzymkę do swego patrona. O wszystkich tych wydarzeniach można wyczytać w *Kronice* cerkwi rybołowskiej. Piękną tradycją w parafii są doroczne nabożeństwa dziękczynne, zwane popularnie *dożynkami*, które organizowane są w jedną z niedziel miesiąca września. Po uroczystym nabożeństwie z *krestnym chodem* dookoła cerkwi, parafianie zbierają się w wiejskiej świetlicy na część artystyczną. Jesienne nabożeństwo jest podziękowaniem za *obchodnyje obiedni*, które są odprowadzane przez każdą wieś w terminie ustalonym przed latami¹¹.

Ważnym faktem w historii parafii ostatnich lat jest odzyskanie praw własności do części gruntów parafialnych. Decyzjami Wojewody Białostockiego parafia otrzymała potwierdzenie własności gruntów będących w jej dotychczasowym posiadaniu, t. j. nieruchomości zabudowanych i niezabudowanych o powierzchni 11, 38 ha, położonych na terenie wsi Ryboły (posesja wraz z cerkwią — 2,78 ha, nad Narwią — 3,38 ha, na *Petraskach* — 1,65 ha oraz cmentarz parafialny w Rybołach — 2,18 ha i Pawłach — 1,29 ha oraz plac cerkiewny w Wojszkach — 0,10 ha. Na wniosek parafii Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zwrócił parafii działki leśne o powierzchni 4,25 ha położone na północ od drogi Ryboły — Pawły oraz przeniósł na własność nieruchomości, położone w uroczysku *Morgi* o powierzchni 32,48 ha. Po tych wszystkich staraniach łączna powierzchnia parafialnych terenów zabudowanych i niezabudowanych wynosi 48,1643 ha.

Godnym odnotowania wydarzeniem z życia parafii rybołowskiej było postawienie krzyża rzymskokatolickiego i prawosławnego w obrębie Spółdzielczego Kombinatoru Agro-Drób. Zapoczątkowano tym współ-

23. Nauczyciele i uczniowie Szkoły Podstawowej w Rybołach po nabożeństwie w Dniu Edukacji Narodowej w 1990 r.

ną z proboszczem rzymskokatolickim z Tryczówki modlitwę w intencję pomyślnego urodzaju, ustaloną na pierwszą sobotę po św. Trójcy. Rozwijają się w ten sposób wspomniane wyżej *obchodnyje obiedni*. O ile we wspomnianym Kombinacie zamieszkują prawosławni (36 rodzin) i katolicy (28 rodzin) ustalone nabożeństwo (prawosławni w cerkwi, katolicy koło krzyży) uzyskało aprobatę przez oba wyznania i od 1994 roku jest nieprzerwanie odprawiane.

Zaistniałe w Polsce zmiany, związane z upadkiem rządów komunistycznych, spowodowały że przywrócono nauczanie religii prawosławnej w miejscowej Szkole Podstawowej. Do roku 1990 edukacja religijna prowadzona była w punktach katechetycznych w Rybołach, Pawłach, Wojszkach i Kaniukach.

Liczba dzieci uczęszczających na lekcje religii w punktach katechetycznych:

Rok szkolny	Ryboły	Pawły	Wojszki
1987/88	64	11	17
1988/89	52	13	17
1989/90		19	21

24. Chór parafialny w 1998 r. Pierwszy z lewej ówczesny dyrygent Jan Burnos

Od 1991 roku na terenie parafii istnieje tylko jedna szkoła w Rybołach. W tym roku, z powodu małej liczby dzieci, została zamknięta szkoła w Pawłach. Nauka religii w Szkole Podstawowej w Rybołach prowadzona jest przez proboszcza i psalmistę. Do dobrych obyczajów już należy, że każdy rok szkolny jest zapoczątkowywany i zakańczany modlitwą w cerkwi z udziałem grona pedagogicznego, uczniów i rodziców¹². Ilość uczniów Szkoły Podstawowej w Rybołach, uczęszczających na lekcje religii prawosławnej w latach 1989/90-1997/98 przedstawia się następująco:

rok szk.	kl. 0	kl. I	kl. II	kl. III	kl. IV	kl. V	kl. VI	kl. VII	kl. VIII	razem
1989/90		8	8	8	7	7	7	2	4	51
1990/91	11	9	8	9	10	9	11	9	5	81
1991/92	9	12	9	7	14	10	10	10	9	80
1992/93	18	9	16	15	11	14	9	9	10	111
1993/94	5	18	9	15	15	11	14	11	9	107
1994/95	6	5	18	10	13	14	11	15	10	101
1995/96	7+1*	6	4	18	9	13	14	11	13	95
1996/97	8+5*	6+1*	6	4	17	9	13	13	12	79
1997/98	7+4*	8	6+1*	6	4	16	9	13	13	87

* — uczniowie wyznania katolickiego

25. Kler i goście święta parafialnego *Połozienija Rzy* 15 lipca 1998 r., w centrum metropolita Sawa

Co roku ilość dzieci w Szkole Podstawowej w Rybołach maleje mimo, że swoim zasięgiem obejmuje ona sześć wsi: Ryboły, Pawły, Kaniuki, Kolonia Ryboły, a także Dawidowicze i Cieluszki z prawosławnej parafii w Puchłach. Dzieci ze wsi Wojszki pobierają naukę w Szkole Podstawowej w Juchnowcu i tam katechezę prawosławną prowadzi kler z parafii w Kożanach.

W 1998 r. w Cerkwi Prawosławnej w Polsce nastąpiły zasadnicze zmiany. Po zgonie dotychczasowego metropolity Bazylego (Doroszkewicza) funkcję zwierzchnika objął dotychczasowy ordynariusz diecezji białostocko-gdańskiej arsybiskup Sawa (Hrycuniak). W diecezji warszawsko-bielskiej powołano bisupów wikariuszy: biskupa hajnowskiego Mirona (Chodakowskiego) oraz biskupa bielskiego Grzegorza (Charkiewicza). W życiu Cerkwi nastąpiło zauważalne ożywienie, przejawiające się szczególnie w częstotliwości wizytacji arcy-pasterskich.

Parafię w Rybołach nowy zwierzchnik Cerkwi w Polsce odwiedził po raz pierwszy 15 lipca 1998 roku. W księdze pamiątkowej można odczytać wpis metropolity: *[...] Odprawiłem św. Liturgię przy licznej frekwencji wiernych, w asyście 18 kapłanów. Śpiewały dwa chóry — miejscowy i z Litwy. Wygłosiłem dwie homilie. Świątynia jest po re-*

moncie, zadbana — czysta. Wyrażam uznanie ks. Proboszczowi i Parafianom. Po zakończeniu procesji odznaczyłem orderem św. Marii Magdaleny i błogosławioną Gramotą ks. Proboszcza i zasłużonych parafian. Sprawdziłem także kancelarię parafialną. Zastrzeżeń nie wnoszę. Podkreślam duży wysiłek ks. Proboszcza w organizacji życia parafialnego. Dziękuję Mu za to. Niech Bóg błogosławi dalszą Jego pracę dla dobra parafii. Odjeżdżam z parafii rybołowskiej zadowolony.

W końcu września 1998 r. wizytację administracyjno-gospodarczą przeprowadził biskup bielski Grzegorz.

Doniosłym wydarzeniem w życiu parafii stały się obchody dwóch jubileuszy: 2000-lecia Narodzenia Pana naszego Jezusa Chrystusa oraz 120-lecie konsekracji cerkwi parafialnej. Z tej okazji 30 kwietnia 1999 r. parafię wizytował metropolita Sawa. Uroczystości poprzedziły XVII *Sustreczy Zorki*, w czasie których pod kierunkiem malarza Oleha Kobzara dzieci malowały ikony na drewnianym krzyżu. Krzyż ustawiono i oświęcono obok cerkwi parafialnej.

1 *Wielka brojlernia powstaje w Rybołach*, „Gazeta Białostocka”, 1974, nr 63, s. 1.

2 *Kronika Kombinat Drobniarskiego w Rybołach*, s. 1.

3 H. Kin, *Fabryka mięsa w Rybołach*, „Gazeta Współczesna”, 1977, nr 73, s. 3; *Pierwsze brojlery z Rybołów*, „Dziennik Ludowy”, 1977, nr 81, wyd. C.; *Kombinat Spółdzielczy w Rybołach. Pierwsi w kraju*, „Gazeta Współczesna”, 1977, nr 59, s. 1.

4 *Dokumentacja...*, s. 12.

5 „Cerkownyj Wiestnik”, 1974, nr 10, s. 30.

6 Tamże, 1981, nr 4/5, s. 34-35.

7 *Zabludauskaja demahrafija*, „Niwa”, 1979, nr 13, s. 5.

8 „Kurier Podlaski”, 1992, nr 139, s. 3.

9 *Chóry jadą w teren. Festiwal Muzyki Cerkiewnej — dzień piąty*, „Kurier Poranny”, 1996, nr 120, s. 7.

10 K. Szczerbińska, *Do Jabłecznej?... To prosto*, „Wiadomości Bractwa”, 1992, nr 2, s. 10; *Kult św. Gabriela*, „Przegląd Prawosławny”, 1992, nr 12, s. 2.

11 J. Andrejuk, *Powracająca tradycja... Boże zachowaj niwy od wszelkiego żywiołu: wiatru, wody, gradu...*, „Tygodnik Podlaski”, 1990, nr 6, s. 4; *Eliasz w Kaniukach*, „Kurier Poranny”, 1994, nr 166, s. 7.

12 H. Kandraciuk, *Kaniec szkolnaha hoda u Rybalach*, „Niwa”, 1994, nr 29, s. 1.

26. Grupa pielgrzymów z Siemiatycz na święto Supraskiej Ikony MB w 1992 r.

27. Święcenie *paschy* w Wojszkach w 1994 r.

28. Dożynki parafialne w 1997 r.

29. Grupa pielgrzymów z Bielska Podlaskiego na święto męczennika Gawryła Zabłudowskiego w 1998 r. Pierwszy z prawej współautor książki D. Fionik

30. Wielopokoleniowa rodzina o. Grzegorza Sosny i *matuszki* Antoniny

31. Poświęcenie krzyży koło Spółdzielczego Kombinatoru Agro-Drób